

ROBAINA

Förord

Denna text syftar till att ge en sammanställning och analys av tillgänglig information om efternamnet Robaina's ursprung och dess tidiga förekomst på Kanarieöarna, särskilt under perioden efter öarnas kolonisering. Genom att kombinera uppgifter från primärkällor, sekundära historiska studier och genealogiska databaser har texten försökt skapa en nyanserad bild av namnets möjliga ursprung, spridning och sociala sammanhang.

Många av de hypoteser som presenteras här är spekulativa och bygger på fragmentariska uppgifter eller tolkningar av historiska källor. Texten är därför inte avsedd att fungera som slutgiltig forskning, utan som en utgångspunkt för vidare studier. Den visar vilka arkiv och dokument som kan vara relevanta, vilka frågor som är värda att undersöka närmare, och vilka möjliga kopplingar som kan bidra till förståelsen av Robaina-namnets tidiga historia.

Målet är att skapa ett användbart ramverk för den som vill fördjupa sig i namnets ursprung, dess bärarens historiska och geografiska sammanhang, och dess spridning över Kanarieöarna och vidare ut i världen. Förhoppningen är att texten ska inspirera till kritisk granskning, vidare forskning och en mer dokumenterad förståelse av ett efternamn som har både lokal och internationell betydelse.

Namnet *Robaina*, som idag främst förknippas med Kanarieöarna, har ofta antagits ha ett portugisiskt ursprung enligt traditionell namnforskning. Denna text vill dock presentera en alternativ och väl underbyggd bakgrund till namnet, som istället pekar mot västra Andalusien – särskilt ett specifikt område kring Aljarafe väster om Sevilla.

Denna teori har tidigare föreslagits, men här analyseras den mer ingående. Syftet är att, genom språkliga, geografiska och historiska analyser, bidra till en nyanserad bild av *Robainas* ursprung och spridning.

När det gäller det exakta geografiska ursprunget och betydelsen av namnet *Robaina* (tidigare ofta stavat *Robayna*) finns flera teorier. Språkliga och historiska indikationer tyder på att namnet kan ha utvecklats längs den västra delen av den Iberiska halvön – särskilt i västra Andalusien, men även i Portugal eller Galicien. Denna regionala inriktning grundar sig bland annat på namnets fonologiska och morfologiska karaktär, liksom dess förekomst i historiska källor.

Under den muslimska perioden på Iberiska halvön, kallad Al-Andalus, fanns i Aljarafe-trakten, väster om Sevilla, en rik flora av arabiska Orts- och personnamn. Många av dessa anpassades under århundradenas gång till fornspråkligt uttal och skrift – en process som kallas kastilianisering. Det är därför rimligt att anta att *Robayna* är en senform av ett äldre arabiskt namn eller en lokal titel, vars ursprung har fördunklats genom fonetiska och ortografiska förändringar efter återerövringen.

Namnet *Robayna* uppvisar vissa språkliga drag som är typiska för områden med starkt arabiskt inflytande under medeltiden, särskilt i södra och västra Spanien. Exempelvis förekommer diftongen *-ai-* i flera namn i dessa regioner, liksom suffix som *-ina* eller *-ayna*, vilka ofta återfinns i platsnamn och efternamn. Språkelementet *‘ayn*, som betyder ”källa”, förekommer ofta i arabiska ortnamn och återges i kastiliansk transkription ofta som *-ayna*. Detta talar för att ett namn som *Robayna* kan ha påverkats av eller associerats med denna typ av toponymer. Även om sådana element inte är unika för västra Iberien, förekommer de oftare i områden där den arabiskt-romanska kontakten varit särskilt tydlig, såsom i västra Andalusien.

I Al-Andalus, där klassisk och andalusisk arabiska talades parallellt med olika latinska och romaniserade dialekter, var namn med öppna stavelser, diftonger och vokalavslut – särskilt slutvokalen *-a* – mycket vanliga. Namnformen *Robayna* uppvisar fonologiska och morfologiska drag som påminner om dessa språk- och namnmönster. Det gör att namnet strukturellt passar väl in i denna historiska språkmiljö.

Ett relevant exempel är det klassiskarabiska ordet *bayna*, som betyder ”mellan” eller ”bland”. Även om *bayna* inte har någon direkt koppling till *Robayna*, illustrerar det en tydlig fonetisk och

strukturell likhet. Detta stärker bilden av att ett namn som Robayna kan ha formats i en miljö där arabiskt och romanskt språkbruk influerade varandra ömsesidigt – även om ett direkt etymologiskt samband inte kan beläggas.

Det är dock viktigt att understryka att dessa språkliga kännetecken inte nödvändigtvis pekar på ett direkt arabiskt ursprung, utan snarare antyder en språklig miljö där olika kulturella och fonetiska influenser samverkade. Liknande strukturer förekommer i viss mån även i Galicien och Portugal, men där är de arabiska inslagen generellt svagare. Detta gör västra Andalusien till en mer sannolik utgångspunkt.

I den mozarabiska kulturen – där en latinsk-romansk grundspråkform (ibland kallad mozarabiska) utvecklades i nära samspel med arabiskan – var namn med blandformer vanliga. Hybridnamn med fonetiska inslag från båda språken förekom ofta, särskilt i vardagligt bruk och i folkliga namnformer. I en sådan kulturell och språklig kontext skulle ett namn som Robayna troligen ha uppfattats som naturligt, särskilt som kvinnonamn eller som ett namn med lokal anknytning och blandad språklig karaktär.

Därtill bör den betydande närvaron av berberkulturer (amazigh) i Al-Andalus uppmärksammas. Under flera perioder utgjorde berberfolken en stor del av den muslimska befolkningen i området, inte minst i lantliga regioner. De berbiska språken, som tillhör den afroasiatiska språkfamiljen liksom arabiskan, uppvisar fonologiska drag där exempelvis konsonanten eller vokalen *y* är vanlig. Även om Robayna inte är ett dokumenterat berberskt namn, är dess ljudstruktur förenlig med fonologiska mönster i berbiska. Detta gör det möjligt att tolka namnet som influerat av eller format inom en kulturell kontext där berbiska, arabiska och romanska språk möttes.

I områden med mer latinskt präglad kultur och fonetik, såsom i de katalanska, aragonska och baskiska språkområdena, skulle ett namn som Robayna sannolikt ha uppfattats som ovanligt eller främmande. Dessa regioners språkliga strukturer tenderade mot fler konsonantkluster och färre öppna stavelser, vilket kontrasterar mot Robaynas vokalrika och mjuka fonologi.

Namnet Robayna har en vokalrik och melodisk fonologisk struktur, med tre öppna stavelser och en central diftong. Detta skiljer det något från många andra typiska medeltida iberiska namn. Det finns inga välkända ortsnamn med samma namnform eller fonologiska uppbyggnad i Portugal eller Galicien. Däremot finns idag ett dokumenterat gårdsnamn med gamla anor – *Cortijo de Robaina* – i Aljarafe, en bördig höjdsplatå väster om Sevilla i Andalusien. Denna förekomst ger ytterligare styrka åt hypotesen om ett andalusiskt ursprung för namnet.

I dokument från 1200-talet förekommer stavningsvarianter som *Robayna*, *Romayna* och *Rovaina*, vilket speglar den osäkra ortografin under medeltiden och tyder på en pågående språklig övergång. Det är möjligt att sådana former uppstod som fonetiska anpassningar från arabiska eller berberinfluerade namn till kastilianska skrivformer.

En möjlig etymologisk källa till namnet *Robayna* är det arabiska ordet *Rabānī*, som betyder ”gudfruktig”, ”from” eller ”tillhörande Herren”. Det användes både teologiskt och hederstitulärt och kan ha varit knutet till en religiös ledare eller lärd person i området. En form som *al-Rabbānī* kan i så fall ha bevarats i folkmun eller ortnamnstradition och över tid kastilianiserats.

En annan tänkbar rot är *Rabīʿ*, som betyder ”vår” och associeras med bördighet och grönska – vilket i sig är passande för Aljarafes landskap. Namnet *Rabīʿa* förekommer som personnamn i arabiska källor och kan teoretiskt ha levt vidare i förvanskad form.

Ett mer osäkert alternativ är ordet *Rubbān*, som i arabiskan används för att beteckna en kapten eller skeppsledare. Även om detta kan ha varit en titel i vissa sammanhang, är det mindre sannolikt att den användes i en lantlig andalusisk miljö som Aljarafe.

Enligt språkforskare som Joan Corominas och Pancraccio Celdrán är ett möjligt ursprung till namnet Robayna det arabiska ordet *rukna*, som betyder ”hörn”, ”vinkel” eller ”avskild plats”. I vissa fall har även dualformen *al-Ruknayn* (”de två hörnen”) föreslagits som rot. Därifrån kan man tänka sig en diminutiv form som *rukayna* eller *al-Rukayna*, vilket kan tolkas som ”det lilla hörnet” eller ”en liten avskild plats”.

Sådana tolkningar är vanliga i analyser av andalusiska ortnamn, där arabiska rötter ofta fått diminutiva former och sedan kastilianiserats under övergången till kristet styre. Denna teori föreslår alltså att Robayna ursprungligen skulle kunna ha syftat på en geografiskt undanskymd eller avskild plats – vilket i modern spansk tolkning skulle motsvara något i stil med *El Rinconcillo* (”Det lilla

hörnet”). Det är dock viktigt att förstå denna tolkning som en etymologisk hypotes snarare än ett dokumenterat namnbruk från medeltiden.

I detta sammanhang påpekar även forskaren Isabel Montes att namn som *Robayna*, *Pilas*, *Huérvar*, *Machalomar*, *Gelves*, *Chucena*, *Ardiles*, *Triana*, *Eritaña*, *Toconal*, *Gormanzal* och *Alcalá de Guadaira* bar arabiska eller arabiskt påverkade namn under den muslimska tiden i Andalusien. Dessa namn kastilianiserades ofta, ibland utan att den ursprungliga betydelsen bevarades fullt ut i uttal eller skrift.

Den pileanska professorn Catalina Fuentes placerar ortnamnet Robaina inom kategorin hydronymer, det vill säga namn kopplade till vatten. Enligt hennes analys kan namnet vara ett derivat av *robada*, från verbet *robar* (”att stjäla”), med suffixet *-ina*, vilket skulle kunna tolkas som ”handling eller resultat av att stjäla”. Fuentes menar att detta kan syfta på ”handlingen att stjäla mark från vattnet”, vilket i den aktuella kontexten skulle kunna avse jord som legat intill ett vattendrag eller bäck. Hon framhåller också att många tidigare forskare återger namnet som Robaina med diftong, vilket skiljer sig från den traditionella lokala uttalformen Robaína, med betoning på i:et.

Andra forskare, såsom José Manuel Pabón och Stefan Ruhstaller, tolkar i stället namnet *Rogaena* — den form som förekommer i fördelningsdokumenten (*Repartimiento*) — enligt den klassiska modellen med ett romerskt personnamn kombinerat med det latinska suffixet *-ana* eller *-ena*, vilket betecknar ”gård eller egendom som tillhör någon”. Namnet skulle därmed bestå av *Rogatus* + *-ena*, på samma sätt som många andra ortnamn i regionen, exempelvis *Gerena*, *Lerena* och *Macarena*.

I detta sammanhang framhåller Ruhstaller vikten av att tillgå såväl äldre skriftliga dokument som att beakta det traditionella uttalet för att fastställa etymologin för sådana namn. Som exempel nämner han Robaina, som i dag ligger i Pilas kommun, där namnet i medeltida källor återfinns som Rogaena. Pabón utgick från de skrivna formerna Robaina (som han trodde uttalades med två separata vokaler, så kallad hiat) och Rogaena och föreslog ett latinskt ursprung i *Rogatus* + *-ena*. Det traditionella uttalet, däremot — Robaina med diftong — antyder en arabisk etymologi som skiljer sig från den latinska modellen. Joan Corominas förklarar till exempel att namnet kan vara ett diminutiv av det arabiska *rukn* (”hörn”).

Namnet Rogaena är således en tidig benämning på platsen, som sannolikt har genomgått en gradvis språklig förändring till *Robayna* och senare Robaina. Denna förändring ryms väl inom typiska ljudskiften i andalusiska dialekter; till exempel kan det ursprungliga *g* i Rogaena ha övergått i ett *b* (ett vanligt förekommande fonetiskt skifte), medan diftongen *ae* har utvecklats till *ai* eller *ay*. Följaktligen är en möjlig språklig utvecklingskedja:

Rogaena → Rogayna → Robayna → Robaina.

Denna fonetiska transformation speglar den bredare processen av språklig förändring och kulturell påverkan i regionen under medeltiden.

När det gäller förekomsten av Robaina-namnet på Kanarieöarna och Madeira har det ofta påståtts att det importerades via portugisiska kolonisateurer i samband med kolonisering av Madeira under perioden 1418–1430. Eftersom de tidigast dokumenterade personerna med detta namn i lokala register ofta bar prefixet ”*de*”, som i ”*de Robayna*”, tyder detta på att namnet syftar på en plats, då prefixet vanligtvis betyder ”från” eller ”av”.

Det är därför sannolikt att namnet uppstod som ett så kallat toponymiskt efternamn, alltså ett efternamn som härstammar från en geografisk plats, ett jordstykke eller en gård. Detta var ett vanligt sätt att bilda efternamn under senmedeltiden och den tidiga moderna perioden i både Spanien och Portugal, särskilt när personer flyttade från sin hembygd och behövde identifieras utifrån sitt ursprung. Man bar ofta namn efter ett gods, en mindre egendom eller geografiskt område – ibland även efter en lokalitet som inte längre finns kvar eller som aldrig haft officiell status.

Eftersom det inte finns någon känd plats i Portugal eller Galicien med namn som påminner om Robaina, bör fokus istället riktas mot området i Andalusien där den ovan nämnda bondgården Cortijo de Robaina ligger och som tidigt kallades Robayna.

Gården och dess omgivningar i Andalusien, tycks ha varit bebodda eller nyttjad långt innan några skriftliga källor nämner specifika bosättningar. Arkeologiska fynd nära den gamla järnvägsstationen Aznalcázar–Pilas, inklusive keramikfragment från både romersk och visigotisk tid, pekar på att

området var bebott före den muslimska perioden. Det är rimligt att anta att marken då tillhörde ett större gods och användes för jordbruk, kanske med någon form av bystruktur eller gårdskomplex. Exakta uppgifter om namn eller funktion saknas från denna tid, men antagandena grundas på arkeologiska indikationer.

Efter den muslimska erövringen av Iberiska halvön omkring år 711 integrerades Robayna-området i det muslimska al-Andalus. Regionen Aljarafe blev då snabbt ett av de mest välmående lantbruksområdena i provinsen Sevilla. Den marockanske historikern Ahmed Tahiri nämner att uppemot 220 s.k. *alquerías* – mindre jordbruksbosättningar eller gårdar – fanns i området under 900-talet, vilket gör det sannolikt att Robayna var en sådan. Det finns dock inga bevarade samtida dokument från just denna tid som nämner platsen vid namn, varför namnhärledningen bör betraktas som sannolik men inte säkerställd.

Alonso Morgado beskriver i sin krönika den ”gamla staden Haznalcaçar” (dagens Aznalcázar) som ett viktigt regionalt centrum under denna tid, omgivet av mindre bosättningar såsom *Rogaena*, *Coran*, *Notias* och *Monxibar*. Enligt honom ska dessa ha varit blomstrande jordbruksbyar med produktion av oliver, fikon, vin och spannmål, samt en betydande befolkning. Morgados beskrivningar, skrivna på 1500-talet, bygger troligen på muntlig tradition snarare än samtida observationer, varför detaljerna bör tolkas med försiktighet.

Det har föreslagits att Robayna kan vara identisk med platsen *Rubina* eller *Kanizat Rubina* (”Rubinas kyrka”), som omnämns i vissa muslimska källor som platsen där guvernören Abdelaziz, son till erövraren Musa ibn Nusayr, enligt vissa versioner av historien ska ha blivit mördad omkring år 716. Han ska ha bott där med sin hustru Egilona, änka efter den siste visigotiske kungen Roderik. Forskare är dock oense om lokaliseringen av Rubina, och flera andra platser har föreslagits – däribland ett klosterområde i dagens Sevilla. Kopplingen mellan Robayna och Rubina är således osäker och bör betraktas som spekulativ.

Även om detaljer kring ägandeförhållanden från denna tid saknas, tyder områdets relativa rikedom och organisation på att det hade både strategisk och ekonomisk betydelse. Detta kan också förklara det fortsatta intresset för området efter den kristna återerövringen.

Efter den kristna erövringen av Sevilla år 1248 under kung Fernando III inleddes en omfattande återbefolkningsvåg i Guadalquivir-Andalusien, huvudsakligen riktad mot större städer och strategiskt viktiga platser.

Robayna nämns för första gången i skriftliga dokument från denna tid. I den så kallade *Libro del Repartimiento*, en utdelningsbok över mark efter återerövringen, omnämns Robayna som en *aldea* — en by av mindre eller måttlig storlek — belägen nära Huévar. Detta indikerar att platsen redan då hade ett visst värde och ett etablerat befolkningsunderlag. Alquerían med samma namn består vid denna tid av ca 71,41 aranzadas (en aranzada motsvarar ungefär 0,47 hektar), samlad i en enda markbit, även om den ursprungligen var uppdelad i tre skiften.

Efter Fernando III:s erövring förlänades gården Robayna av kung Alfonso X till sin styvmor, drottning Doña Juana de Pontis, samt hennes son don Fernando. Drottningens andel återgick sedermera till kronan, medan don Fernandos del övergick till katolska kyrkan och domkapitlet i Sevilla. År 1291 skänkte kung Sancho IV platsen till sin vasall Fernán Pérez Ponce, och därefter övergick ägandet till Johanniterorden (”Orden de San Juan de Jerusalén”, senare mer känd som ”Malteserorden”, Orden de Malta). Redan år 1325 omnämns Robayna som ett underlydande område till länet Tocina, vilket visar dess integrering i den feodala strukturen.

Under 1300-talet fortsatte en andra våg av återtagande och nybosättning, sannolikt i samband med Johanniterordens initiativ att återuppliva mindre byar och gårdar som under muslimskt styre varit bebodda men delvis avfolkats. Denna avfolkning kan ha orsakats av ekonomiska omstruktureringar, försämrat säkerhetsläge och senare digerdöden. Som ett led i detta, beslutade Johanniterordens generalförsamling i Castronuevo 1353 — med stöd av en fullmakt från ordens prior — att utfärda ett kontrakt för fördelning av olivlundar, vingårdar och jordlotter i Robayna. Syftet var att attrahera nya bönder att bosätta sig där och på så vis åter göra området levande och produktivt.

Från 1300-talet och fram till slutet av 1400-talet ägde Johanniterorden flera egendomar i Aljarafe. En karta från sent 1400-tal visar Robayna som en liten lantlig enhet i ett sammanlänkat nätverk av byar och gårdar mellan Sevilla, Sanlúcar la Mayor och Aznalcázar, vilket speglar områdets fortsatta agrara betydelse och dess roll i regional struktur.

Året efter kontraktet utfärdades inleddes en systematisk fördelning av jord genom lottning, och en detaljerad jordfördelningslista upprättades och finns dokumenterad. Till området kom nu nya markkägare i form av lokala invånare, främst från närliggande byar i trakten såsom Huévar, Escacena del Campo och Umbrete, men även från platser utanför kungariket Sevilla, vilket visar att återbefolkningen bestod av både kortare och längre migrationer.

De av Johanniterorden utdelade jordlotterna varierade i sammansättning och inkluderade olivlundar, vingårdar, trädgårdar med fikon och granatäpple, silos och cisterner samt områden med varierande marktyp och vegetation. Värdet på lotterna ansågs rimligen vara likvärdigt, där cisternan särskilt ansågs värdefull. Dokument visar även att innan digerdöden hade ett fåtal stora jordägare samlat betydande egendomar, men efter pesten kunde Johanniterorden omfördela marken till nästan dubbelt så många vasaller, eftersom många tidigare ägare hade avlidit eller lämnat området.

Vasallerna i Robayna var personer som tilldelades en form av arrenderätt med stadgar som förpliktade dem att bo och arbeta där samt att betala skatter och avgifter, samtidigt som de hade vissa rättigheter. Dessa rättigheter inkluderade undantag från militärtjänst, skattefrihet i tio år, tillgång till kvarnar, präst och skrivare, rätt att använda trä från byns marker för jordbruksredskap och möjlighet att utse lokala tjänstemän.

Stadgorna reglerade också skatter såsom tionde på odlingar, martiniega (en skatt baserad på egendom), handels- och konsumtionsskatter (alcabala), samt avgifter för att använda vinpressen. Bönderna förpliktigades att bygga hus och bosätta sig inom ett år, medan Johanniterorden behöll monopol på vissa ekonomiska aktiviteter, till exempel försäljning av vin under en särskild ”stankomånad” och användning av vikt- och måttsystem.

Dokumentet nämner inte någon direkt jordbruksexploatering av Johanniterorden i form av egna odlingar, men senare uppgifter visar att det fanns herremäns reservat som brukades av vasallernas arbetskraft. Detta arrangemang var ömsesidigt gynnsamt: bönderna fick trygghet och möjlighet till ägande i en osäker tid präglad av våld och pest, medan Johanniterorden säkrade lojalitet och arbetskraft för sina jordar.

Från denna tid och framåt delades ägandet i Robayna mellan flera olika aktörer och deras arrendatorer. Området ingick administrativt i ärkebiskopsdömet Sevilla och var samtidigt en del av Johanniterriddarordens jurisdiktion. Det fanns även privata markägare, däribland adelsmän och andra högt uppsatta personer. Ägarna brukade sällan marken själva utan lät ofta lokala invånare eller arrendatorer bruka jorden mot betalning i form av naturaprodukter, pengar eller arbete. Denna blandning av kyrkligt, ordensbundet och världsligt ägande visar hur området blev en korsväg för olika maktintressen, vilket var typiskt för feodala strukturer i det efterreconquistiska Andalusien.

Robayna bidrar med skatter till kronan under Juan II:s regeringstid (1406–1454) för att finansiera kriget mot Nasridriket i Granada, den sista muslimska staten på den iberiska halvön. Skattebidragen ligger runt 2 470–3 080 maravedíes, något under nivåerna från grannbyar som Mures och Gatos, men betydande ändå. Befolkningen i Aljarafe är omkring 900 invånare under 1400-talet, varav Robayna är mindre befolkat men bidrar aktivt till den regionala ekonomin.

Två dokument från åren 1495 och 1497 som finns bevarade i Generalarkivet i Simancas visar att konflikter om äganderätten till mark i Robayna förekom. Medlemmar av en högt uppsatt släkt från Sevilla, som hette Bermúdez, försökte försvara sina rättigheter till jordegendomar där trots att de inte var fast bosatta på platsen utan endast brukade marken.

Detta antyder också att arrendatorerna och invånarna i Robayna kan ha levt under enkla och utsatta förhållanden, ofta utan resurser att hävda sina rättigheter gentemot externa jordägare och makthavare. Ett exempel är kommandatorn fray Antón Farfán, som aktivt hindrade medlemmar ur Sevilla-familjen från att bruka sina ärvda marker.

Det är viktigt att förstå de olika rollerna i detta sammanhang: Ägarna var de formella rättighetsinnehavarna till marken, såsom Johanniterorden, kyrkan eller adelsmän. Kommandatorn fungerade som en ledare eller förvaltare med ansvar för att administrera egendomen och dess bruk. Arrendatorerna var däremot de som faktiskt brukade jorden – ofta under enkla och svåra villkor – och som betalade hyra eller skatt till ägarna i form av pengar, naturaprodukter eller arbetsinsats. Denna hierarki och fördelning av makt och ansvar kunde leda till spänningar, särskilt när brukarnas rättigheter åsidosattes av mäktiga överheter. Detta illustrerar de maktkonflikter som kunde uppstå mellan överhet och lokalbefolkning och belyser den rättslöshet som ofta drabbade de fattiga

brukarna. Robayna hade vid denna tid cirka 78 aranzadas (~37 hektar) helt dedikerade till olivodling – mer än Pilas, men mindre än större gårdar som Quema och Benahacín.

Under Enrique IV:s regeringstid (1454–1474) ökade skattetrycket från kronan på gårdarna i Robayna och liknande platser för att finansiera de fortsatta striderna mot muslimerna i Granada. Dessutom rekryterades soldater från landsbygden till kriget, vilket tillsammans med den ekonomiska bördan skapade ett klimat präglat av otrygghet under slutet av 1400-talet. För gemene Robayna-bo blev situationen allt mer betungande. År 1492 besegrades slutligen muslimerna och epoken med al-Andalus var därmed över.

I början av 1400-talet var Kanarieöarna ännu inte under europeisk kontroll, även om ögruppen varit känd sedan antiken som de lyckliga öarna (*Fortunatae Insulae*), belägna vid horisontens rand i det västligaste kända havet. Under romersk tid fanns vaga uppgifter om öarna, men först under senmedeltiden började konkreta försök att utforska och kolonisera dem. De som bebodde Kanarieöarna före den europeiska erövringen var guancher, majos (eller mahos) och andra folk med berbiska rötter. Lanzarote och Fuerteventura hade bofasta samhällen som levde av jordbruk, boskapsskötsel och fiske.

Den första organiserade europeiska erövringen av Kanarieöarna inleddes 1402 – inte av spanjorer, utan av en normandisk adelsman vid namn Jean de Béthencourt (1362–1425). Genom sin släkting i Sevilla, Robin de Braquemont, kom han i kontakt med kung Henrik III av Kastilien (1390–1406), som gav honom tillstånd att erövra ögruppen. Kungen såg här en möjlighet att utöka sin makt västerut, särskilt i konkurrens med Portugal, som också började intressera sig för Atlanten. Det militära stödet bistod Gadifer de La Salle med, och det ekonomiska stödet kom delvis från påvedömet i Avignon – en av de två rivaliserande påvestolarna under den stora påveskismen – som utfärdade bullor för att finansiera expeditionen. På grund av denna schism hade bullorna begränsad legitimitet och erkändes inte allmänt utanför Avignon-följarna. Erövringen av öarna var i grunden ett privat initiativ, men låg väl i linje med Europas nyväckta intresse för havet och för upptäckter västerut, som en lösning på osäkerheten och stagnationen på kontinenten. Jean avseglade den 1 maj 1402 från La Rochelle, som då formellt låg under engelsk kontroll men var kulturellt franskt område, tillsammans med Gadifer de La Salle och 280 besättningsmän – mest spanjorer och normander. Många deserterade dock i Cádiz, och vid avfärd därifrån återstod endast 53 man. De landsteg på norra Lanzarote, där den lokala majo-befolkningen inte kunde göra effektivt motstånd. Motståndet från lokalbefolkningen var varierande, och Béthencourts taktik med förhandling snarare än ren krigföring var ett medvetet sätt att minska motståndet. Béthencourt träffade öns ledare, kung Guadarfia, som bad honom att avbryta sina attacker i utbyte mot ett slott vid Costa del Rubicón. Erövringen av Fuerteventura blev svårare. Myteri, svält och brist på resurser tvingade Béthencourt att återvända till fastlandet för att söka nytt stöd. Under hans frånvaro lämnades Lanzarote i händerna på Gadifer de La Salle och Berthin de Beneval. Vid återkomsten hade Gadifer lyckats kväsa motståndet, och 1404 kapitulerade kung Guadarfia och konverterade till kristendomen.

Med lokal hjälp från Lanzarote kunde Fuerteventura slutligen erövras. Även La Gomera och El Hierro underkastades, och år 1405 var Kastilien (genom Béthencourt) etablerade på fyra av öarna. Betancuria på Fuerteventura grundades som administrativt centrum och uppkallades efter Béthencourt själv. Ett biskopssäte upprättades i Rubicón, godkänt av antipåven i Avignon, vilket gav missionen religiös legitimitet trots påveskismans splittring. Béthencourt tog öarna i besittning som vasallkung under Kastilien, vilket innebar att han erkände kung Henrik III som överordnad men själv inte var direkt underkastad kastiliensk lag. För att befolka och utveckla öarna fördes nybyggare, hantverkare och missionärer främst från Kastilien, särskilt från områden kring Sevilla och Andalusien, dit expeditionerna organiserades. Bland dessa fanns bönder, hantverkare och franciskaner som började den kristna missionen bland lokalbefolkningen.

Snart uppstod maktkamp mellan Béthencourt och Gadifer de La Salle. Gadifer tvingades lämna öarna efter att ha krävt formell makt över dem. Béthencourt lämnade själv ögruppen kort därefter och överlät kontrollen till sin brorson Maciot de Béthencourt, vars styre blev impopulärt och instabilt, vilket ledde till osäkerhet och försvagad kontroll innan Kastiliens krona tog ett mer direkt grepp om ögruppen. Jean de Béthencourt dog 1425, och kort därefter började Kastiliens krona ta ett mer direkt grepp om ögruppen. Samtidigt började Portugal visa allt större intresse för öarna, särskilt

de östliga – Lanzarote och Fuerteventura – som låg närmare Madeira och Afrikas kust. Portugals intresse för Kanarieöarna baserades delvis på denna närhet till Madeira och Afrikas kust.

Nästan parallellt med Kastiliens insatser på Kanarieöarna påbörjade Portugal sin egen koloniala expansion. Under ledning av Henrik Sjöfararen (*Infante Dom Henrique*) skickades expeditioner västerut. År 1418 nådde João Gonçalves Zarco och Tristão Vaz Teixeira den lilla ön Porto Santo, och kort därefter upptäckte de den större, bördigare ön Madeira. Båda öarna var obebodda, men med ett idealiskt klimat för jordbruk, särskilt för socker. Redan från 1425 började portugisiska nybyggare från bl.a. Algarve och norra Portugal att slå sig ned, och afrikanska slavar togs in som arbetskraft.

Under 1430–1440-talen gjorde Portugal flera expeditioner till Fuerteventura och Lanzarote. Man försökte ta kontroll, eller åtminstone utöva inflytande, särskilt eftersom Béthencourts efterträdare var svaga. Det är troligt att portugisiska styrkor tillfälligt ockuperade delar av Fuerteventura under denna period. Portugal hävdade att Kastiliens närvaro var svag, och att Kanarieöarna låg inom deras naturliga expansionsområde. Men de lyckades aldrig skapa varaktig kontroll.

Under Kastiliens tronföljdskrig (1474–1479) stödde Portugal den alternativa tronkandidaten Joanna la Beltraneja, vilket innebar att rivaliteten även sträckte sig till Atlanten. Portugal försökte utnyttja oroligheterna för att åter göra anspråk på delar av Kanarieöarna. Men genom fördraget i Alcáçovas år 1479 (ratificerat 1480) nåddes en avgörande överenskommelse: Kastilien erkändes som suverän över hela Kanarieögruppen och Portugal erkändes som kolonialmakt över Madeira, Azorerna, Kap Verde och framtida upptäckter söder om Kanarieöarna. Detta satte stopp för portugisiska anspråk på Kanarieöarna och markerade en tidig uppdelning av den atlantiska världen mellan de två iberiska stormakterna – en process som ytterligare formaliserades i Tordesillasfördraget 1494.

Som nämnts rekryterades folk från områdena i Andalusien till kolonialseringen av Kanarieöarna. Nybyggare, men även kyrkans män och även soldater. Kyrkan och kronan samarbetade i detta för att rekrytera män från bland annat kyrkliga ägor. Socialt och ekonomiskt tryck samt löften om fördelar (jord, skattelättnader, syndernas förlåtelse) kan ha motiverat rekrytering hos folket.

I detta skede finner vi ett antal bröder från den tidigare nämnda Bermúdez-familjen. De var barn till Juan Bermúdez och Catalina Rodríguez de Horbaneja, som bodde i Robayna och barnen föddes på deras alquería. Bevarade dokument visar att bröderna anlände till Kanarieöarna i samband med erövringsförsöken av Gran Canaria, La Palma och Teneriffa i slutskedet av kolonialiseringen. Och i denna text ska vi särskilt fokusera på två av bröderna, Juan och Ordoño.

Brodern Juan Bermúdez, föddes under 1440-talet, studerade troligen i Sevilla och blev kallad till kyrklig dekan över Kanarieöarna i det betydelsefulla stiftet Rubicón på Lanzarote. Det mesta tyder på att han verkade i sin tjänst mellan 1472 och 1488. Han deltog i erövringen av Gran Canaria och skrev under kapitulationsdokumenten tillsammans med biskopen Juan de Frías och general Juan Rejón, och höll dessutom den första mässan vid landstigningen 1478. Genom sin roll inom den katolska kyrkan – som vid denna tid var en central och mäktig institution – hade han säkerligen ett betydande inflytande på öarna. Efter sin tid där fick Juan en tjänst som *Vicario capitular* (kapitelvikarie) i Málagas katolska stift, vilket är en tillfällig kyrklig ämbetsman som leder ett stift under när biskopsstolen står tom. Han var en av parterna i den tidigare nämnda tvisten om egendomar på Robayna. Juan avled i Málaga eller Sevilla år 1507, troligen efter ett pestutbrott.

Ordoño Bermúdez, var yngre bror till Juan. Han skickade till Kanarieöarna av Reyes Católicos och dog i samband med striderna mot guancherna på Teneriffa 1494-1496, den sista av Kanarieöarna att falla. Han tillhörde den kastilianska riddarorden Caballeros de la Banda, som grundades 1332 av kung Alfons XI. Eftersom orden anses ha upphört omkring 1474, måste Ordoño ha varit medlem före detta år. Han var stamfader till en gren av Bermúdez-släkten som levde kvar till 1700-talet på fastlandet.

Även om dokumenten i samband med tvisten med Johanniterorden visar att familjen Bermúdez ägde Robayna-alquerían verkar det som att varken Juan eller Ordoño hade varit bofasta där. Däremot bodde Ordoños son, Diego Bermúdez, kvar där vid tiden för sin död 1543. En period ska han ha bott tillsammans med sin farbror Juan och en annan farbror. Han anges som grundare av fideikommisset (*mayorazgo*) och förekommer i dokumenten som kyrklig ämbetsman och abbot i den kollegiala kyrkan El Salvador i Sevilla, en av stadens mest betydelsefulla kyrkor efter katedralen. Utöver detta sägs det att han var en *prebender*, vilket innebar att han fick sin inkomst

från särskilda kyrkliga egendomar eller avgifter som var avsatta för att försörja präster. Han hade dessutom ekonomiskt ansvar som mottagare vid kyrkan Santa Ana, en annan historiskt viktig kyrka i Sevilla, belägen i stadsdelen Triana. Diego sägs även ha anknytning Bentomí, en plats som ligger i bergen vid Ronda. I sitt testamente föreskrev han att Robayna-alquerían och andra egendomar inte fick säljas, utan skulle försörja hans son Juán och dennes efterkommande. Diego var ogift, så barnet med Elvira de Sanabria (bördig från Zufre) var utomäktenskapligt. Troligen hade han fler barn. Alquerían förblev i familjens ägo åtminstone fram till Diegos död.

Tiderna blev allts sämre i Robayna-trakten. Under en stor del av 1500-talet räknades området som en av de mindre befolkade och fattigare i Aljarafe. År 1528 och 1534 var antalet skattebetalande invånare mycket lågt (ca 5 personer), vilket motsvarar ungefär 20–22 vasaller. År 1587 ökade detta marginellt till 6 invånare (24–26 vasaller) och 1594 till 7 familjeförsörjare (ca 30 invånare totalt). Jordbruk och olivodling fanns kvar, men mycket av jorden brukades av personer bosatta på andra platser. Många av de kvarvarande invånarna beskrevs som fattiga, änkor och eländiga personer.

Mot denna bakgrund är det rimligt att en del invånare kan ha lockades av utsikterna till ett bättre liv i Amerika, som upptäcktes 1492 och den nya koloniseringen av Kanarieöarna. Det kan liknas vid hur fattiga i Europa på 1800-talet sökte lyckan i Amerika – och som människor från utsatta delar av världen fortfarande gör i dag. De nyerövrade Kanarieöarna kunde i samtiden uppfattas som *De lyckliga öarna*, enligt det antika begreppet – en plats där man kunde börja om.

Robayna ligger geografiskt nära både Sevilla och Cádiz – två hamnstäder som spelade en avgörande roll som logistiska knutpunkter för expeditionerna till ögruppen. Närheten till dessa centra för kolonial verksamhet kan ha ökat den lokala medvetenheten om de pågående kampanjerna och skapat kontakter som underlättade rekrytering och utvandring.

Så långt om Robayna's etymologiska och geografiska bakgrund. När det kommer till bärare av Robayna som ett namn och när man började använda sig blir det genast lite mer komplicerat.

De tidigaste med detta namn finner vi i kyrkliga dop- och vigselböcker från Kanarieöarna under 1500-talet. Runt 1530 finner vi personer som går under namnet *de Robayna*, vilket kan ses som ett uttryck för geografisk identitet – ett sätt att markera sitt ursprung. Som förklarats tidigare i denna text betyder prefixet "de" från eller "av". Den enda plats med detta namn som är känt från samtida källor är området Robayna som vi har behandlat i denna text. Därför är det med all sannolikhet detta område i Andalusien som dessa efternamn hänvisar till.

De ovannämnda Bröderna Bermúdez skulle kunna stå som exempel. De hade ju egendomar i Robayna i Andalusien under denna period som de befann sig på Kanarieöarna och kunde teoretiskt av andra ha kallats "*de Robayna*". Det finns dock inget som tyder på att de själva använde ett sådant namn. Inte officiellt i alla fall. Ordoño dog ju och hans tapperhet skulle teoretiskt kunna ha lett till att man minns honom som en *de Robayna*, men troligen vara han bara en av många som stupade så det fick nog inte fäste i sådana fall. Och brodern Juán nämndes ju fortfarande som Bermúdez i tvistedokumentet vid hemkomsten, samt i sin tjänst vid Málaga-stiftet. Dock kan ju ett sådant "smeknamn" på en så betydelsefull person i öarnas lokalhistoria ha levt kvar efter hans flytt tillbaka till fastlandet. Han var ju dekan över hela Kanarieöarna och deltog som sagt personligen i erövringen av Gran Canaria och skrev under kapitulationen efter segern 1478. Han verkar helt klart ha varit en central gestalt och därför minnesvärd.

I vilket fall är det högst troligt att om permaneneta koloniserare, bosättare och nybyggare kommit från Robayna-området så hade de nog kallats "*de Robayna*" för att beskriva sin tillhörighet, särskilt om de hade ett vanligt förekommande förnamn. Kanske initialt av andra, men senare även lagt sig till med detta namn.

På de genealogiska webbplatserna familysearch.com och geneanet.org på internet finns endast enstaka kanariska personer från 1400 och 1500-talen, men dessa sekundära källor behöver alltid noga verifieras i primärkällor. De personer som där nämns från 1493 och genom 1500-talet verkar dock ha dött ut relativt snart, främst på grund spansk namnpraxis med mödrar som burit namnet. Uppgifter på internet gällande förekomst av namnet på Madeira lyser emellertid med sin frånvaro.

En antroponymisk studie, *Antroponímia Primitiva da Madeira e Repertório Onomástico Histórico da Madeira (séculos XV e XVI)* av Nunes & Kremer (1999), är en samlad publikation bestående av två delar: en analysdel om Madeiras tidiga namnbruk och ett historiskt namnregister. I

den första delen diskuteras olika namnformer från öns tidiga kolonisationsperiod, och där nämns att liknande varianter (såsom *Rubaina*, *Rovaina*, *Rubaña*, *Robas*) förekommer i materialet. Dessa fonetiskt och morfologiskt närbesläktade former gör att forskare menar att namnet Robaina kan ha existerat på Madeira i någon tidig variant.

Den andra delen, *Repertório onomástico histórico da Madeira (séculos XV e XVI)*, utgör det mest omfattande akademiska inventariet över namnbruk på Madeira under 1400–1500-talet och bygger på tusentals efternamn ur de tidigaste koloniala dokumenten. Det finns ingen offentlig digital lista över alla namn som behandlas; tillgång till det tryckta verket krävs för att kontrollera enskilda namn, eftersom ingen onlinekatalog redovisar dem i klartext.

Dessa stavningsvarianter speglar både fonetiska skillnader och den stavningsmässiga instabilitet som kännetecknar perioden, särskilt i perifer kolonial kontext där låg läskunnighet och muntlig överföring spelade stor roll. Eftersom stavningar inte var standardiserade och handskrifter varierade kraftigt, kan detta indikera att Robaina fanns under en alternativ stavning.

Det är först dock först efter att namnet etablerats i de spansktalande kolonierna och Kanarieöarna som vi ser det i dokument på Madeira, vilket gör det högst sannolikt att dessa är migranter från Kanarieöarna snarare än att de har sitt ursprung på Madeira.

En Alonso Robaina (1524–1604), påstås ha varit *regidor* (rådman/magistrat) i Las Palmas. Denna uppgift är dock inte verifierad genom primärkällor, så identiteten och ämbetet bör betraktas med viss försiktighet, särskilt då källan från "namecensus.com" innehåller en del felaktiga uppgifter.

"In the 16th century, the ROBAINA surname gained prominence in the Canary Islands, where a family of that name established themselves as wealthy landowners and traders. One prominent member was Alonso ROBAINA (1524-1604), who served as a councilor and regidor (magistrate) in the city of Las Palmas."

I Kanarieöarnas kyrkböcker från 1500-talet, ser man att de två allra tidigaste nämnda personerna bär prefixet "de" (från/av) framför namnet, men som vi kan se ovan verkar detta ha försvunnit rätt snart. Det troliga är därför som vi tidigare talat om, att prefixen initialt användes för att visa härkomst eller tillhörighet. Vi ska nu titta närmare på de två individerna som ska vara de första med namnet de Robayna.

Den ena av dessa är en pojke vid namn Juan Silverio de Robayna, vars dop i juni 1530 står noterat i dopböckerna vilka lär förvaras i sakristian i Santa Ana-Katedralen, Las Palmas på Gran Canaria. I detta stöder vi oss på två sekundära källor, den första från ett genealogiskt forum: geneacanaria.blogspot.com och den andra från en utförlig minnesartikel i den kanariska dagstidningen *La Provincia*.

"När det gäller Robayna är dess ursprung i vår arkipelag mycket märkligt. Under medeltiden fanns det en av de då kallade Encomiendas i Andalusien med detta namn, styrd av Johanniterorden. När han ersatte guvernören på Gran Canaria, Pedro Cerón, år 1529, anlände den nye härskaren med titeln Licenciado Robayna. Det var egentligen inte hans efternamn, men han måste ha velat utmärka sig med denna titel, som måste ha varit djupt rotad i hans familj. Licenciadon fick ett "kärleksbarn" i juni året därpå, Juan, sponsrad av gravinkvisitorn och katedralens skattmästare, Luis de Padilla. Från denne Juan Silverio de Robayna härstammar den stora familj som först skulle utvecklas på Fuerteventura och Lanzarote och idag över hela öarna och i Amerika, och återigen över hela Kuba, där släktlinjen är mycket populär."

"Det unika och karaktäristiska efternamnet Robaina, som ibland också skrivs med y (Robayna), är ett ursprungligt släktnamn från Kanarieöarna. Det uppstod på Gran Canaria år 1530, då öns guvernör, Francisco Ruiz de Melgarejo, gav denna identitet till en oäkta son – förmodligen som en hänvisning till den så kallade Encomienda de Tocina y Robaina, ett jordbruksadministrativt område i Sevilla som inrättades i början av 1300-talet och som hans förfäder var knutna till."

I flera texter på internet tillskrivs efternamnet ett portugisiskt ursprung, möjligen på grund av att det dök upp samtidigt som många portugisiska undersåtar från grannögruppen

Madeira anlände till ön Lanzarote. Dessa togs dit av Agustín de Herrera Ayala, greve av Lanzarote, i syfte att öka befolkningen och arbetskraften – särskilt inom jordbruket och hantverk – efter att ön försvagats av upprepade piratattacker och kidnappningar från närliggande delar av Afrika. Men enligt Francisco Hernández Delgado, officiell krönikör i Villa de Teguse (där efternamnet från början fick starkt fäste), är detta släktnamn okänt i Portugal och förekommer inte i dess historiska arkiv.

Enligt flera sevellanska studier om lokal ortnamnsforskning (toponymi) härstammar ordet från lantbruksegendomen Robadina, en gård i Pilas, en ort i domsagan Sanlúcar de Barrameda. Den lingvistiska forskaren Catalina Fuentes Rodríguez, professor vid universitetet i Sevilla, förklarar att området Robadina kännetecknades av sluttande terräng och broar för att passera de vattendrag som flöt där. Hon menar att namnet Robadina kanske hänger samman med begreppet robo de aguas (vattenstöld), som förekom ofta i områden där bevattning var livsviktig. Namnet skulle då kunna komma från robada de agua + suffixet "-ina". Dock föreslår filologen Joan Corominas i sitt verk *Tópica hespérica* att Robaina istället har arabiskt ursprung: rūkna ("hörn") eller diminutivformen rukaina ("litet hörn"). Genom andalusisk fonetik förvandlades detta först till Rogaina, och sedan till det nuvarande Robaina.

Under 1300-talet fanns det redan i kommunen Tocina i Sevilla en encomienda, det vill säga ett område vars förvaltning och styre anförtroddes åt en riddare av en orden, som då fungerade som comendador (kommendator), med vissa privilegier och rättigheter. Bland dessa fanns rätten att ta upp vissa skatter, vilka användes för att förbättra encomiendan och generera inkomster till institutionen, samt befogenhet att utse medlemmar till rådet och församlingen. Området började återbefolkas under samma århundrade, och under 1400-talet har vi några skriftliga referenser om denna uppgift. Under Manuel Núñez de Cabrerass tid som comendador ökade antalet invånare, den gamla kyrkan restaurerades och nya obrukade marker togs i anspråk.

Sedan 1400-talet hade Johanniterorden (San Juan de Jerusalén) redan egendomar – gårdar och hus – i Córdoba, Villa del Río, Montoro, Palma del Río och i Sevilla. I den sistnämnda staden var den mest framstående, som även gav namn åt Encomiendan, Robaina – den gamla och mest produktiva gården mellan Pilas och Umbrete, som senare blev en bebodd plats med egen kyrka, och mot slutet av århundradet en enorm obebodd egendom ... **(anm. den utelämnade texten kommer citeras senare i huvudtexten.)**

... Det kortfattade dopbeviset för en Juan Silverio, som finns i den andra dopboken i arkivet i katedralens sakristia i Santa Ana i Las Palmas, bekräftar att detta är ursprunget för detta efternamn på öarna. De särskilda detaljerna i dopnoteringen väcker en rad frågor som ännu inte kunnat besvaras. Det är oklart om den döpte var ett nyfött barn eller redan hade uppnått en viss ålder. Att han var ett oäkta barn verkar vara anledningen till att moderns namn utelämnades i dopnoteringen. Förutom dessa märkligheter i dopbeviset noteras också den höga samhällsställningen hos faddrarna – två tjänstemän från inkvisitionen och två fina damer från den högsta samhällsklassen. En annan möjlig anledning till det sena dopet skulle kunna vara att detta oäkta barn till öns guvernör, som på ön var känd som Licenciado Robaina, ännu inte mottagit dopet och därför uppmärksammas av inkvisitorerna, som övervakade invånarnas moral, och nu måste uppfylla dopplikten för att inte bryta mot kristna normer.

Den nämnde guvernören hade lämnat fru och barn i sin hemstad Murcia. Hans besök på Gran Canaria som juez de residencia (ämbetsgranskare) var inte tänkt att bli långvarigt, men eftersom ön vid hans ankomst saknade en ordinarie guvernör, och för att kunna utföra sina uppdrag från kronan, blev hans vistelse längre än planerat. Det misstänks att modern till den förste Robayna var från eller starkt knuten till ön Lanzarote, eftersom det i ett gammalt dokument anges att han var kusin till Alonso de Jerez Cardona – en person från de ursprungliga bosättningsfamiljerna på Lanzarote med goda kontakter. Denna uppgift leder till spekulationer om att modern kom från denna ö, vilket skulle förklara varför Juan Silverio de Robayna bosatte sig där. I de tidiga dokumenten framträder han som en betydande jordägare, en viktig person i det växande samhällslivet på ön.

Om så var fallet, misstänks även att modern var en ung kvinna med viss samhällsställning, vars identitet därför medvetet inte avslöjades. Man avfärdar möjligheten att hon var en

morisk slavinna eller kvinna av låg rang, eftersom det då inte skulle ha funnits anledning att dölja hennes namn i dopboken.

Juan de Robaynas etablering på Lanzarote – som han nu börjar kallas i dokumentationen – har lett till att alla som bär detta efternamn härstammar från denna ö. I dag har det säregna kanariska släktnamnet spridit sig över hela ögruppen, och därifrån vid flera tillfällen nått det amerikanska fastlandet, särskilt till Kuba och staden San Juan i Puerto Rico.”

Denna information är än så länge det tidigaste hänvisningarna som finns att tillgå. De två källorna beskriver ett liknande scenario, dock med vissa skillnader vilket visar att de inte kopierat varandra rakt av.

Baserat på dessa sekundära källor kommer här presenteras en teori som ska försöka få till en samstämmighet i texterna. Det är ett seriöst försök att trovärdigt, men hypotetiskt och spekulativt, försöka fylla i de luckor som saknas, samt reda ut motsägelser och eventuella frågetecken, allt med hänsyn till fakta som framlagts, sekundärt men även historisk verifierade uppgifter och information från primärkällor i den mån sådana har funnits tillgängliga.

Francisco Ruiz de Melgarejo, kallad "Licenciado Robayna", var troligen en jurist, i vilket fall en akademisk utbildad man, utsänd som kunglig inspektör (*visitador real*) för att syna stridigheter som uppstått i domstolen mellan öns guvernör Bernardo del Herrero och Las Palmas kommunfullmäktige och öns invånare angående alla parter utövande av jurisdiktion på Gran Canaria. Francisco kom från staden Murcia på iberiska halvöns sydöstra sida och anlände till Kanarieöarna 1529. Det är oklart om han bara bodde i Murcia vid denna tid eller var född där. När han anlände till Gran Canaria hade guvernören Bernardo just efterträtt den tidigare guvernören. I textkällan ovan nämns det att denne hette Pedro i förnamn, vilket är fel. Guvernören hette Martín Hernández och satt som guvernör i två omgångar: 1523–29, samt 1532–35. På grund av konflikten som hade uppstått mellan den nye guvernören och övriga inblandande fick troligen Francisco träda in tillfälligt på guvernörsposten tills konflikten blev löst. Det finns dock inga primära källor som talar för att Francisco var ordinarie guvernör. Han står exempelvis inte i listan över guvernörer på ön. Han var inkallad som *juez de residencia* (ämbetsgranskare), men eftersom han verkade ha blivit kvar lite längre än beräknat så kanske det förhöll sig på det viset. Under vistelsen verkar han ha blivit far till ett oäkta barn med någon kvinna (som möjligen kom från Lanzarote).

Robayna-namnet kan ha varit kopplat till Franciscos genom något släktnamn eller egendomar tillhörande honom eller hans familj i området Robayna i Andalusien. Detta kan möjligen ha varit anledningen till han kallades Licenciado Robayna – av sig själv, eller initialt kanske av andra då han ju bara var där för ett kort uppdrag. Den oäkta sonen fick i alla fall efternamnet "de Robayna" då detta namn möjligen kunde fungera som en indirekt social markör som kunde ge sonen legitimitet kopplat till faderns status och familjebakgrund, utan att öppet avslöja Franciscos egentliga familj eller skada hans rykte.

Namnet "Robayna" kan ha haft en viss historisk prestige vid denna tid, trots att området hade blivit allt fattigare och avfolkats under de senaste decennierna. Delar av ägandeskapet i området var dock fortfarande kopplat till en Encomienda under Johanniterorden, en militär-religiös riddarorden, vilket kan ha gett kopplingen en aristokratisk och institutionell tyngd. Dessutom fungerade det som en geografisk identitet som signalerade gammal aristokratisk härkomst och rättigheter, något som kunde ge social legitimitet och öppna dörrar i den nya koloniala samhällsstrukturen på Kanarieöarna.

Trots att faderskapet inte verkar ha velat erkännas och exponeras officiellt, pekade valet av ett toponymiskt namn ändå på en koppling till Francisco genom ett mer "dolt" erkännande. Moderns namn hölls också borta från sonens dopattest, vilket kan tyda på en vis omsorg om hennes rykte också. Sonens fulla namn blev således vid dopet 1530, Juan Silverio de Robayna, där "Juan Silverio" är ett dubbelt förnamn. Silverio kan möjligen härstamma från ett släktnamn eller ett katolskt helgon.

Det finns också ännu en tänkbar koppling när det gäller namnets eventuella status på Kanarieöarna. Syskonen Bermúdez, vilka ju hade starka band till Robayna i Andalusien, torde ju ha haft ett visst inflytande på Kanarieöarna. Särskilt under slutet av 1400-talet. Juan Bermúdez och Ordoño var ju uppväxta på familjens gård i området och ägde ju fortfarande egendomar där och

hade höga kyrkliga positioner, särskilt kopplade till Lanzarote och Gran Canaria. Denna familjs etablerade status kan ha bidragit till namnets sociala tyngd i regionen. Så rent hypotetiskt så kan även detta ha haft betydelse

Det är känt att Francisco Ruiz de Melgarejo lämnade Las Palmas inte allt för lång tid efter dopet. Det framgår av vissa teorier att modern till Juan Silverio ska ha haft en stark anknytning till Lanzarote, och man kan då spekulera i om hon efter allt detta lämnade Gran Canaria och flyttade hem till sin släkt på Lanzarote. Det verkar dock som om Juán i alla fall etablerade sig som en stor jordägare på ön och det antyds enligt det sekundära källcitatet ovan, att han hade en kusin där vid namn Alonso de Jerez Cardona vilken ska ha härstammat från de första bosättarna. Det finns inga säkra uppgifter om tidpunkt när Juán och kanske hans mor kom till Lanzarote, vilket gör detta till en öppen fråga.

En möjlig, men ogrundad, spekulering är att ättlingar till modern kan ha haft ursprung i Robayna i Andalusien och kommit som bosättare till Lanzarote, där de kallades 'de Robayna' efter sin härkomst. Detta skulle kunna vara en ytterligare anledning till att barnet fick namnet 'de Robayna'. Dock finns inga källor som stödjer en sådan släktanknytning, och det bör därför betraktas som en ren hypotes.

Det påstås att Juan Silverio de Robayna är stamfadern till den släkt som hade sitt ursprung på Lanzarote och grannön Fuerteventura och som kom att spridas på Kanarieöarna och därifrån vidare ut i världen.

Men, kan det ha funnits någon med anknytning till Robaina-området redan tidigare? Ja, som vi nämnt tidigare så påstås det ju att det fanns personer före honom, men att dessa källor är osäkra. Däremot finns det en annan källa som hänvisar till ett testamente från 1527 som finns i ett arkiv på Teneriffa.

Källan i fråga är samma sekundärkälla från tidningen La provincia som vi citerat ovan och här kommer vi till stycket som utelämnades tidigare. Den texten talar om en guanche från Teneriffa som kristnades och tog namnet Francisco de Robaina och som gjorde det innan Juán Silverio fick det.

"Det är anmärkningsvärt att den förste öbo som i vår historia bär efternamnet Robayna är en guanche (ursprungsinvånare på Kanarieöarna) från ön Teneriffa, som utan tvekan antog det vid sitt dop från någon andalusier med koppling till området kring den gamla Encomiendan.

Om den infödde Francisco de Robaina finns det två testamenten registrerade i Teneriffas arkiv. I ett av dem, daterat 1527, uppger han att han måste resa till Berberiet (Nordafrika) och därför vill skriva ner sina sista önsksningar. I det andra dokumentet från 1536, framträder han som biodlare i Güímar och anger olika skulder som hans landsmän är skyldiga honom. Genom dessa dokument vet vi att han varken gifte sig eller lämnade några efterkommande."

En omfattande skrift om arvet från guancherna på av Leopoldo Tabares de Nava y Marín och Lorenzo Santana Rodríguez bekräftar att testamentet existerar.

Av dessa uppgifter framgår inte Fransiscos ålder. Han måste inte nödvändigtvis ha varit gammal, utan han kan likaväl ha skrivit sitt testamente inför resan 1527 utifall han skull dö i främmande land. Han hade inställt sig för att bege sig till strid mot morerna i Nordafrika.

"San Cristóbal de La Laguna, 1527 - Adelantadon (guvernören) på Teneriffa, Pedro Fernández de Lugo, rekryterar frivilliga för en ny väpnad expedition mot Nordafrikas kust. Målet med dessa räder, som utgår från Kanarieöarna, är tydligt: att plundra hamnar och tillfångata "morer" för att sälja dem som slavar. De som anmäler sig gör det i utbyte mot en andel av bytet och, framför allt, i hopp om att vinna social prestige.

För en medlem av den kristna flocken är det trots allt en ära att strida "mot den heliga katolska trons fiender". Om du dessutom är konverso (omvänd från en annan religion, t.ex. islam eller judendom) innebär det att du offentligt visar ditt engagemang för den nya tron. Att ansluta sig till guvernörens sak — som är Hans Majestäters representant på ön — är också en handling av lojalitet mot Kastiliens krona. För dem som befinner sig längst ned i den sociala pyramiden representerar dessa kampanjer ett gyllene tillfälle att stiga i rang och förbättra sina familjers framtid.

Men de äventyrare som ger sig in i detta företag riskerar det mest värdefulla de har: sina liv. Därför söker de sig till notarierna, för att upprätta sina testamenten. De gör upp med de levande och sätter "själens lopp på den säkraste och rakaste vägen till himlen".

Idag, den 4 september 1527, är det särskilt mycket folk hos notarien Alonso Gutiérrez. Fyra män vill uttrycka sina sista viljor innan de ger sig av mot en oviss framtid: Pedro Azano, Juan Azateni, Pedro Madalena samt Pedro och Juan Fernández. I morgon är det Francisco de Robaina, Pedro Delgado och Francisco López de Villera som står på tur.

Alla delar de samma ursprung. Trots sina kristna förnamn och efternamn, mottagna vid dopet, är de söner, sönersöner, sonsonsonsoner till tinerfeños. Deras förfäder vilar i Teneriffas jord sedan urminnes tider. De är guancher på 1500-talet, som får leva — och ro — i en värld som är mycket olik den deras far- och morföräldrar kände till."

Francisco verkar han ha klarat sig eftersom han åter dyker upp i det andra dokumentet 9 år senare. Klart är att han redan fått det kristna namnet Fransisco de Robaina före 1527.

Det är inte orimligt att detta kristnande skedde efter att guancherna blev besegrade av erövrarna från Kastilien 1496. Därmed är det rimligt att tänka sig att Francisco tog namnet efter någon emigrant med anknytning till området för den gamla encomiendan i Andalusien. Namnvalet antyder en relation till någon person med sådan bakgrund. Att man tog namnet från en som man kanske hade som kristen fadder, eller på annat sätt stod i relation till och därför visade sin tillhörighet till var vanligt bland urinvånare som kristnades. Lite på samma vis som nybyggarna visade sin tillhörighet till sitt ursprung genom att lägga prefixet "de" och namnet på området de kom ifrån.

Återigen verkar allt tyda på att det fanns tidigare bosättare med namnet. Vem kan då denne person ha varit om så var fallet?

Det kommer förstås att generera än fler spekulationer då vi för tillfället inte har någon säker information tillgänglig för att utröna detta. Men om vi tänker oss att Teneriffa, som var den sista ön som erövrades i slutet av 1490-talet, så har vi ju verifierad information att Ordoño Bermúdez från Robayna-gården dog i strider med just guancher på Teneriffa. Kan guanchen ha mött honom och på så vis kristnats?

Ordoño var ju uppväxt i en familj med flera aktiva inom kyrkan, som hans egen son Diego, som blev kvar på alquería i Robayna och inte minst sin högt ansedda bror - dekanen Juan - som visserligen själv hade lämnat Kanarieöarna redan runt 1488. Guanchen skulle teoretiskt kunnat ha mött Ordoño och därigenom bli kristnad innan denne föll i strid. Nu finns det ju inget som talar för att vare sig Ordoño eller Juan officiellt kallades "de Robayna", men guanchen skulle ha kunnat tagit det namnet som en respekt för Ordoños bakgrund, särskilt om han på något vis hamnade under Ordoños fadderskap, i hans tjänst eller liknande under stridernas sista tider.

Tidsmässigt är det dock mer troligt att guanchen var yngre, kanske född efter Teneriffa vanns av erövrarna och därför senare kom i kontakt med andra eventuella bosättare med namnet. Enligt en beskrivning om Juáns liv på en Wikipedia-sida på internet fanns det tydligen fler bröder som också kom över från fastlandet efter 1470, nämligen Pedro, Juan, Ramiro och Bermudo Bermúdez. De nämns bara i förbifarten och den sekundära internet-källan ska noggrant prövas. Men om vi antar att där fanns fler bröder och någon eller några av dessa bosatte sig på Kanarieöarna och kallade sig "de Robayna", så kanske någon av dessa ha varit med vid kristnandet av guanchen. Alla dessa bröder kan också ha fört namnet vidare, vilket komplicerar allt ytterligare.

Vill vi spekulera än mer kan man teoretiskt tänka sig att någon av dessa var ursprunget till Juan Silverio de Robaynas moder, vilket alltså skulle vara en bidragande orsak till att namnet kan ha inneburit viss status på öarna. Det skulle ju också innebära extra skam för modern om det skulle avslöjas att hon var släkt från någon "de Robayna".

Om så var fallet så kan det också, utöver Juan Silverios fars viktiga uppsatta kontakter som kunglig utsänd, förklara hur oäktingen kunde döpas och få så högt uppsatta faddrar, såväl inom kyrkan som inom societeten – två ämbetsmän inom inkquisitionen, bland gravinkvisitorn och katedralens skattmästare Luis de Padilla och två i samhället högtstående damer. Juan Bermúdez hade ju haft en viktig position som dekan över hela Kanarieöarna och stridit vid erövringarna och tecknat under kapitulationsdokumentet vid segern. Hans namn levde säkert kvar inom kyrkans väggar och då han och hans bröder var från Robayna och om det skulle kunna vara så att någon av hans bröder levde kvar och kallade sig "de Robayna" och i vars släktgren Juan Silverios moder

föddes, så kan det knappast ha legat den oäkta sonen i fatet ett få detta namn. Moderns koppling till både barnet och sin släkt skulle isåfall ha skyddats genom att hennes namn inte finns dokumenterad i dopattesten och att Licenciado Robayna står som far innebar nog att titeln upphöjde sonens framtida anseende och Robayna-namnet kunde då också subtilt kopplas till fadern och inte en okänd moder. All troligen orkestrerat av Licenciadon själv, genom sina kontakter. Spekulativt? Ja, men en tänkvärd hypotes.

Detta visar i alla fall att denne guanche Francisco de Robaina är den tidigaste som med säkerhet finns nämnd med detta namn, alltså före Juan Silverio de Robaynas dopattest från 1530. Det verkar därför troligt att ett toponymiskt Robayna-namn redan var i omlopp då guanchen tog antog namnet. Vad hände då med alla dessa om nu Juan Silverio sägs vara den som är ursprung till alla som bär namnet idag. Han verkar ju inte ha haft någon koppling till sådana eventuella tidiga bosättare med namnet, eller hade han det genom moderns släktlinje? Om denna koppling inte finns, men om det ändå fanns andra med detta namn tidigare, så måste namnet i deras släktgrenar ha dött ut. På genealogiska sidor som *geneanet.org* och *familysearch.org* finns det uppgifter som verkar styrka den teorin, även om dessa sekundära källor alltid måste provas mot primära.

Andra förklaringar till att namnet från eventuella tidigare bosättare kan ha försvunnit är till exempel, att det kan ha varit väldigt få bosättare som kom i en första våg och som kallade sig de Robayna. De kan vidare ha fött få eller inga barn i dessa familjer. Guanchen Francisco verkar exempelvis inte ha varit gift eller fått något barn. Kanske några dog i sjukdom, strider, olyckor eller så fick man döttrar som gifte bort sina flicknamn? Som sagt, dokument saknas i frågan. Vi har bara informationen om guanchen Francisco de Robaina som antyder tidigare bärare av namnet, vilket gör honom till den viktigaste länken i sökandet efter Robaina-namnets ursprung.

Frågan kvarstår således om Juan Silverio de Robayna verkligen är stamfar till alla med namnet Robaina idag och om alla verkligen utgått från Lanzarote som det längre citatet hävdar:

”Juan de Robaynas etablering på Lanzarote – som han nu börjar kallas i dokumentationen – har lett till att alla som bär detta efternamn härstammar från denna ö. I dag har det säregna kanariska släktnamnet spridit sig över hela ögruppen, och därifrån vid flera tillfällen nått det amerikanska fastlandet, särskilt till Kuba och staden San Juan i Puerto Rico.”

Teoretiskt så kan ju folk med anknytning till Robayna i Andalusien ha emigrerat direkt från det området vid olika tidpunkter genom historien, t.ex. till Amerika efter 1492, men också regionalt inom Iberiska halvön eller någon annanstans, utan att ha passerat Lanzarote. Och då kan de ha kallat sig ”de Robayna” och därefter ha kan det ha utvecklats till ett familjenamn med tiden på dessa platser. Det kortare citatet tillåter en sådan tolkning, att han är stamfar till just en släktgren:

”Denna Juan Silverio de Robayna är stamfader till den stora familj som först utvecklades på Fuerteventura och Lanzarote, och idag finns över hela öarna och i Amerika. Och ännu en gång, över hela ön Kuba, där släkten är mycket vanlig.”

En annan fråga gäller stavningen av namnet, där det verkar som om guanchen Francisco de Robaina använde formen med ”I” – något som inte de tidigast dokumenterade personerna med namnet tycks ha gjort. Hur kan detta förklaras?

Om vi läser ett annat stycke i samma textkälla finns ett liknande exempel. Där nämns ”Encomienda de Tocina y Robaina”. Samtida lokala dokument från detta område visar visserligen på olika stavningsvarianter – oftast Robayna, men aldrig Robaina. Denna sekundära källa är förstas modern, så det kan i detta fall röra sig om en omskrivning som skett senare i historien. Så skulle även kunna vara fallet med guanchen Franciscos stavning och även med namnen från de olika webbforumen – men kan det finnas andra förklaringar?

Stavningsskillnaden mellan ”Y” och ”I” kan mycket väl vara ett resultat av regionala variationer. Exempelvis framstår ”Y”-stavningen som mer främmande inom det portugisiska språkområdet än stavningen med ”I”. En möjlig förklaring till att båda stavningarna relativt tidigt verkar förekomma är att det portugisiska inflytandet – som redan tidigt fanns på Lanzarote och Fuerteventura – förändrade stavningen innan namnbärare därifrån tog sig vidare till Teneriffa och andra öar. Vissa av de tidiga nybyggarna kom ju även från Madeira, och portugisiska försök att kontrollera vissa öar

förekom under 1400-talet. Det är därför fullt rimligt att språkliga drag också följde med detta inflytande.

Det är dock inte fastställt att någon individ med detta namn förekom på öarna redan under 1400-talet. Inte heller har några bosättare från Robayna-området i Andalusien kunnat spåras före bröderna Bermúdez' ankomst till Lanzarote på 1470-talet.

Vidare kan man betrakta stavningen med "I" som mer "modern", och därför den som fått störst global spridning över tid, även om den medeltida formen med "Y" också levtt kvar. Liknande modernisering kan ses i ord som *Yglesia* (spanska: kyrka) som med tiden blev *Iglesia*. 1713 grundades Real Academia Española (RAE) som under 1700-talet började införa standardiserade stavningsregler för att modernisera och förenhetliga spanskan.

Dock bör man inte fästa alltför stor vikt vid stavningar från denna tid, eftersom man då inte var lika konsekvent som i senare epoker. Men, kanske är just denna stavningsfråga en av anledningarna till att vissa härleder namnets ursprung till Madeira.

Men, som vi visat i denna text talar allt för att så inte är fallet. Allt pekar starkt på Robayna-området i Andalusien. Stavningsvarianterna bör därför ses som en naturlig anpassning till det portugisiska språket snarare än ett tecken på att namnet skulle vara portugisiskt i grunden.

Under kolonialtiden spreds namnet även vidare från Kanarieöarna (främst från La Palma) till Kuba och senare till andra delar av Latinamerika (i första hand Uruguay, Argentina, Venezuela och Brasilien) och USA (främst Florida), där det blev etablerat i olika generationer. På vägen genom historien har namnet stavats på flera sätt än de som ovan nämnts.

Namnet Robaina med dess olika stavningsvarianter, främst Robayna, är relativt ovanligt i världen och dess förekomst i spanstalande områden tyder starkt på ett spanskt ursprung. Det finns ytterst få, om ens några, belegg för namnet i Portugal eller i portugisiskspråkiga områden, vilket talar emot ett portugisiskt ursprung. Däremot är namnet vanligt förekommande på Kanarieöarna, vilket antyder en historisk spridning dit från det spanska fastlandet.

Kvar på spanska fastlandet fanns fortsatt folk kvar relaterade till området Robayna i Andalusien vilket kan förklara att namnet än i dag finns på fastlandet, men där är det förhållandevis få som bär det, jämfört med den stora koncentrationen på Kanarieöarna (89 % av det totala antalet spanska bärare av namnet).

Den här texten har med hjälp av språkliga, geografiska och historiska analyser försökt ge en nyanserad och mångfacetterad bild av namnet Robainas ursprung och spridning. Genom att lyfta fram både arabiska, romerska och lokala influenser, samt dess roll i historiska skeenden från Al-Andalus till Kanarieöarnas kolonisation och vidare, framträder en tydligare förståelse för namnets komplexa bakgrund. Texten vill visa att Robaina sannolikt har sin grund i västra Andalusien snarare än Portugal, och att dess spridning till Kanarieöarna och vidare ut i världen speglar såväl historiska migrationsmönster som kulturella skiften. Detta ger ett bredare perspektiv på namnet och dess betydelse än vad som traditionellt har framhållits.